

Referansedata

Fylke: Akershus
Kommune: Eidsvoll
Kartblad: 1915 I, Eidsvoll
H.o.h.: 303-374moh
Areal: 1220 daa

Prosjektilhørighet: Frivilligvern 2009
Inventør: EBE
Dato feltreg.: 08.09.2005, 28/10/2009
Vegetasjonsone: Sørboreal
Vegetasjonseksjon: OC-Overgangsseksjon

Sammendrag

Området ligger på grunnfjellsbergarter i den østlige delen av Eidsvoll kommune, nær grensa mot Nes, og er en del av Eidsvoll Almenning. Det ligger i et åslandskap med relativt små relative høydeforskjeller og ganske stor andel av flate myrer. En stor andel består av gammel granskog.

Området domineres av næringsfattig gran- og furuskog. Lyngfuruskog og lokale partier med lavfuruskog dekker rygg- og toppartier, mens slake lipartier og forsenkninger er dominert av blåbærgranskog, som dekker mesteparten av arealet. Gran er totalt dominerende i tresjiktet. I lavere lipartier øst for Hatteråsmyra finnes også helt lokalt små rikpartier med lågurtgranskog. I den nordlige delen ble det også registrert et felt med fattig sumpskog.

Myrene er alle fattige; ombrotrofe til fattig minerotrofe. Hatteråsmyra, som ligger i kanten av området i sørvest, er en av de store myrene i regionen. Kantpartier består av furumyrskog med spredt bjørk.

Furuskogsryggene har et relativt ungt preg, men det finnes også spredte furu av grove dimensjoner, dels som gjenstående trær etter tidligere frøstillingshogst. Hele området har i eldre tid vært gjenstand for dimensjons- og bledningshogst. Skogstrukturen varierer i ulike deler av området. Særlig i liene mot Hatteråsmyra, men også enkelte steder ellers i området, består granskogen av ensaldret søylehallskog med bare sparsomt innslag av yngre trær. Mange av trærne er grove, med brysthøydediameter opp i 60 cm. Det er særlig i den nordligste delen at man finner et mer variert skogbilde, både med hensyn til aldersfordeling av trær og forekomst av død ved. Her finnes rikelig med læger og gadd av gran, dels spredt, dels som større ansamlinger. Stokker av midlere nedbrytningsgrad dominerer, mens grove stokker av høy nedbrytningsgrad er fraværende. Det ble her funnet en rødlisteart, gul snyltejuka (*Antrodia citrinella*).

Området vurderes å ha regional verdi (**). Spesielt den nordlige delen har en dødvedmengde som ligger godt over gjennomsnittet for lavereliggende granskog på Østlandet. Skogen her har kommet langt i å restaurere seg mot en naturskog med variert sjiktning og mye dødved.

Hele den lavereliggende regionen med sur berggrunn mellom Oslofjorden i vest og svenskegrensa i øst er jevnt over sterkt påvirket av moderne skogsdrift og med få sammenhengende gammelskogsområder. Hatteråsen representerer derfor et interessant potensielt verneobjekt med sin størrelse og sammenhengende gammelskog.

Feltarbeid

Feltarbeid ble utført 28/10-2009, etter besøk på Eidsvoll Almenning om morgenen, der undertegnede fikk bestandskart og fylldig informasjon om området inkludert skogbrukshistorikk. Allmenningsbestyrer Olaf Tufta var også med halve dagen i felt. Konklusjonene kunne dermed baseres på omfattende bakgrunnsdata ned på delområdenivå.

Tidspunkt og værrets betydning

Det var klarvær og gunstige forhold for feltarbeid. Sesong for kjuker og barksopp var på sitt optimum, mens sesongen for kjøttfulle storsopp var over, bortsett fra seinhøstaspektet, men området har lite potensial for rødlistearter i denne gruppen. Karplanter var stort sett greit identifiserbare. Noe var nok visnet bort på myrene, men det er bare fattige myrtyper i området med begrenset artsrikdom for karplanter.

Utvelgelse og undersøkelsesområde

Eidsvoll Almenning har gitt Fylkesmannen i Oslo og Akershus tilbud om fredning av Hatteråsen. Et opprinnelig forslag er supplert med et tilleggsområde i nord. Oppdraget er gitt gjennom Direktoratet for naturforvaltning.

Tidligere undersøkelser

Allmenningen har tidligere konsultert fagpersoner som Harald Korsmo, Reidar Haugan og Erlend Rolstad om skogfaglige og biologiske forhold i området. I forbindelse med Mis-kartlegging er det skilt ut en biotop i nordlige del.

Beliggenhet

Området ligger den østlige delen av Eidsvoll kommune, øst for Vorma og nær grensa til Nes kommune. Hatteråsen ligger helt sør i Eidsvoll Almenning. Tretjernmyra myrreservat ved Frilsetvangen (konsentrisk høymyr) ligger et par km sønnafor (Moen 1970).

Naturgrunnlag

Topografi

Området ligger i et åslandskap med relativt små relative høydeforskjeller og ganske stor andel av flate myrer. Berggrunnen gir opphav til terrengformer med rygger, lier og daldrag langs en akse NV-SØ.

Geologi

Berggrunnen består av grunnfjellsbergarter; med en vestlig del som omfatter selve Hatteråsen, som består av gabbro/amfibolitt og en østre/nordlig del som er angitt under "diorittisk til granittisk gneis/migmatitt (NGU - berggrunnsgeologidatabasen, www.ngu.no/kart/bg250/).

Vegetasjonsgeografi

Vegetasjonseksjon: OC-Overgangsseksjon, vegetasjonsone: sørboreal 100% (1220 daa) .

Sørboreal sone

Klima

Med svært moderat terrengvariasjon (lave åser, slake lier) blir det neppe så store, lokale forskjeller i innstråling, snødekket periode etc, selv om det vil være en viss forskjell på sol- og skyggeside. Området er relativt sommervarmt og normalt med stabilt snødekke om vinteren.

Økologisk variasjon

Den økologiske variasjonen i vegetasjonstyper er begrenset, siden det aller meste er fattige skog- og myrtyper, riktignok med små innslag av lågurtgranskog på det som trolig er lokale flekker med amfibolitt, som er rikere på næringsstoffer (jf. kapittel om geologi). Det ligger imidlertid godt til rette for et mer variert skogbilde med hensyn til skogstruktur, naturlige suksesjonsstadier og dødvedprofil. Særlig det nordlige delområdet har rikelig med gadd og læger og befinner seg i eller nær nedbrytningsfase.

Vegetasjon og treslagsfordeling

Området domineres av næringsfattig gran- og furuskog. Lyngfurusog og lokale partier med lavfurusog dekker rygg- og toppartier. Tyttebær, blåbær og særlig røsslyng er viktige mengdearter. Viktigst i bunnsjiktet er furumose (*Pleurozium schreberi*), krussigdmose (*Dicranum polysetum*), lys og grå reinlav (*Cladonia arbuscula*, *rangiferina*) og kvitkrull (*C. stellaris*), dessuten begerlaver, bl.a. fausklav (*Cladonia sulphurina*). I sesongfuktige partier dominerer furutorvmose (*Sphagnum capillifolium*). Tresjiktet er dominert av furu og med gran som konstant.

Slake lipartier og forsenkninger er dominert av blåbærgranskog, som dekker mesteparten av arealet. Gran er totalt dominerende i tresjiktet. Feltsjiktet er preget av blåbær, smyle og tyttebær og med innslag av bl.a. maiblom, mens i bunnsjiktet dominerer blanksigdmose (*Dicranum majus*) og etasjemose (*Hylocomium splendens*) på veldrenert mark og grantorvmose (*S. girgensohnii*) i sesongfuktige partier. I nordlige del er det større (gammelskogs)partier som bortsett fra glissen smyle er nærmest uten feltsjikt, men med et tett moseteppe av artene nevnt ovenfor.

I lavere lipartier øst for Hatteråsmyra finnes også helt lokalt små rikpartier med lågurtgranskog (spes. UTM PM 3108 9015). Her vokser arter som markjordbær, skogfiol, legeveronika, tveskjeggveronika, skogsveve, gaukesyre, tepperot, perlevintergrønn, fingerstarr, fugletelg, fagerklokke, hengeaks og ett sted også blåveis. Storkransmose (*Rhytidiadelphus triquetrus*) inngår i bunnsjiktet. Snerprørkvein er vanlig, en art som også opptre flekkvis på ellers blåbærgranskogsdominert mark.

I den nordlige delen ble registrert et felt med fattig sumpskog, karakterisert av skogrørkvein, stjernestarr, storbjørnemose (*Polytrichum commune*) og grantorvmose (*Sphagnum girgensohnii*).

Myrene er alle fattige; ombrotrofe til fattig minerotrofe. Hatteråsmyra, som ligger i kanten av området i sørvest, er en av de store myrene i regionen. Kantpartier består av furumyrskog med spredt bjørk. Røsslyng dominerer, og torvull og molte er vanlige i feltsjiktet. Bunnsjiktet er karakterisert av arter som klubbetorvmose (*Sphagnum angustifolium*), kjøttorvmose (*Sphagnum magellanicum*), rusttomose (*S. fuscum*) og myrfiltmose (*Aulacomnium palustre*). Det er også erosjonskomplekser med reinlavarter. Liknende vegetasjon fortsetter utover i myra som ombrotrof tuemyr. Fattig minerotrof fastmattemyr er dominert av bjønnskjegg og torvull, med rødtorvmose (*Sphagnum rubellum*) og broddtorvmose (*S. fallax coll.*) i bunnen. Mykmattemyr dekker noen mindre arealer; særlig i kantene, med flaskestarr og trådstarr som viktigste arter. Helt nord i myra er det overgang mot fattig sumpskog med mye bjørk, og skogrørkvein som dominant i bunnen. Liknende myrvegetasjon finnes på Mærramyra. Her ble det også observert en del kvitmyrak.

Skogstruktur og påvirkning

Opplysningene er i stor grad basert på informasjon fra allmenningsbestyrer Olaf Tufte.

Bortsett fra noe areal nær kanten av avgrensningen består mesteparten av området av gammelskog. Bare noen mindre arealer har sitt opphav i hogstflater fra nyere tid. De midtre delene med furuskog er klassifisert til hogstklasse 3, men her inngår også furutrær av grove dimensjoner (anslagsvis 150-200 år), opprinnelig gjensatt etter frøstillingshogst. Hele området har i eldre tid vært gjenstand for dimensjons- og bledningshogst. Særlig var påvirkningen stor under driften av Gullverket noen få km lenger nord, som benyttet virke fra arealene omkring, spesielt omkring 1890-tallet.

Skogstrukturen varierer i ulike deler av området. Særlig i liene mot Hatteråsmyra, men også enkelte steder ellers i området, består granskogen av ensaldret søylehallskog med bare sparsomt innslag av yngre trær. Mange av trærne er grove, med brysthøydiameter opp i 60 cm. Det er særlig i den nordligste delen som kom til som et tilleggsareal at man finner et

mer variert skogbilde, både med hensyn til aldersfordeling av trær og forekomst av død ved. Her finnes rikelig med læger og gadd av gran, dels spredt, dels som større ansamlinger. Stokker av midlere nedbrytningsgrad dominerer, mens grove stokker av høy nedbrytningsgrad er fraværende. Dels kan det være lenge siden hogstinnngrep, dels kan særlig de mest dødvedrike arealene være resultat av barkbilleangrep på 1970-tallet. Særlig nord for Mærramyra er det også i dag store gaddkonsentrasjoner som resultat av nyere barkbilleangrep. I furuskogsdelen forekommer sparsomt med dødved av lav til midlere nedbrytningsgrad. Vindfall har ikke blitt ryddet på i alle fall de siste ca. 30 år.

Lauvsuksesjoner ble bare observert noen få steder; dels på de små arealer av eldre hogstflate fra noen tiår tilbake og dels i nordenden av Mærramyra i forbindelse med eldre grøfting.

Kjerneområder

I det følgende listes informasjon om de avgrensede kjernelokalitetene i området Hatteråsen. Nummereringen referer til inntegninger vist på kartet.

1 Tretjern S

Naturtype: Gammel barskog - Gammel granskog
BMVERDI: A

Hoh: 325-340 moh

Lokaliteten er kartlagt i forbindelse med at området omkring Hatteråsen-Tretjennshaugen er vurdert i frivillig vern-sammenheng. Området er inventert av E. Bendiksen i NINA 28/10-2009.

Området ligger den østlige delen av Eidsvoll kommune, øst for Vorma og nær grensa til Nes kommune. Det ligger innenfor Eidsvoll Almenning, på grunnfjellsbergarter.

Blåbærgranskog dekker mesteparten av arealet. Gran er totalt dominerende i tresjiktet. Feltsjiktet er dels preget av blåbær, smyle og tyttebær, mens i bunnsjiktet dominerer blanksigdmose (*Dicranum majus*) og etasjemose (*Hylocomium splendens*) på veldrenert mark og grantormose (*S. girgensohnii*) i sesongfuktige partier. Det er også et større parti som bortsett fra glissen smyle er nærmest uten feltsjikt, men med et tett moseteppes av artene nevnt ovenfor.

Skogbildet er variert, både med hensyn til aldersfordeling av trær og forekomst av død ved (bestandsdata: alder, 105 år). Her finnes rikelig med læger og gadd av gran, dels spredt, dels som større ansamlinger. Stokker av midlere nedbrytningsgrad dominerer, mens grove stokker av høy nedbrytningsgrad er fraværende. Dels kan det være lenge siden hogstinnngrep, dels kan særlig de mest dødvedrike arealene være resultat av barkbilleangrep på 1970-tallet. Dødvedmengden er økende, og området er på rask utvikling mot mer gammelskogspeg.

En rødlisteart ble funnet; gul snyltekjuke (*Antrodiella citrinella*), som her er på grensa av sitt kjente utbredelsesområde mot øst i lavlandet rundt indre Oslofjord. Av andre primært gammelskogstilknyttede arter ble observert tre forekomster av granrustkjuke (*Phellinus ferrugineofuscus*), samt beversagsopp (*Lentinellus castoreus*).

Denne type dødvedrike barskogsmiljø er sjelden i den østlige del av kommunen og generelt i en større region omkring. Området er ikke registrert i forbindelse med naturtypekartlegging i kommunen (Bratli et al. 2005), og det er svært lite registrert areal av gammel barskog i denne del av Eidsvoll og tilgrensende deler av Nes.

Artsmangfold

Området består jevnt over av artsfattige vegetasjonstyper, og interessante arter er først og fremst knyttet til det dødvedrike partiet i nord. En rødlisteart ble funnet; gul snyltekjuke (*Antrodiella citrinella*), som her er på grensa av sitt kjente utbredelsesområde mot øst i lavlandet rundt indre Oslofjord. Av andre primært gammelskogstilknyttede arter ble observert tre forekomster av granrustkjuke (*Phellinus ferrugineofuscus*), samt beversagsopp (*Lentinellus castoreus*). Dødvedmengde er økende, og det er godt potensial, særlig i denne delen.

Tabell: Artsfunn i Hatteråsen. Kolonnen Totalt antall av art summerer opp antall funn innenfor området. 0 betyr at artsfunnet ikke er tallfestet, men begreper som mye, en del, sparsomt, spredt o.l. er brukt. Det store tallet i kolonnen Funnet i kjerneområde henviser til hvilke kjerneområder arten er funnet. Det lille tallet angir hvor mange funn som er gjort i hvert kjerneområde. 0 betyr tekstlig kvantifisering. Små tall uten kjerneområdenummer angir funn utenfor kjerneområder.

Gruppe	Vitenskapelig navn	Norsk navn	Rødliste-status	Totalt antall av art	Funnet i kjerneområde (nr)
Sopp vedboende	<i>Antrodiella citrinella</i>	Gul snyltekjuke	VU	1	1 ₁
	<i>Lentinellus castoreus</i>	Beversagsopp		1	1 ₁
	<i>Phellinus ferrugineofuscus</i>	Granrustkjuke		3	1 ₃

Avgrensning og arrondering

Tilbudsområdet er gitt en avgrensning hvor det er søkt på en optimal måte å få inkludert all gammelskogen, hogstklasse 5. Dette gir et bredt innhakk fra nordvest mot Mærramyra. To hoved-delområder med gammel granskog, hkl. 5, hhv Hatteråsen i sør og skogpartiet sør for Tretjern i nord, er bundet sammen med et furuskogsområde, hkl. 3 (men gamle frøfuruer) i midtre del. Noen innhakk med ungskog kommer med i øst av arronderingsmessige grunner, der grense er trukket som en rett strek.

Som nevnt under "vurdering/verdisetting" vil det i en region som dette med lite vernet barskog være av spesiell verdi å oppnå et størst mulig areal. Det vil derfor være av faglig interesse å få utvidet det foreslåtte arealet, slik at også en del

ekstra hogstklasse 4-skog kommer med, der denne har godt restaureringspotensial (konferert med grunneier). I nord og sørvest er dette skog som ikke er flatehogd i nyere tid. I nord vil dette bety å inkludere bestanden mellom tilbudt avgrensning og "Tretjernsmyra" (F11, oppgitt alder: 73 år). I sørvest anbefales inkludert bestand 77 (F11, oppgitt alder: 93 år) mellom Hatteråsmyra og vannet Fiskeløysa og samtidig i sør sørge for å oppnå den gevinst at Hatteråsmyra, som er ca 1,7 km lang, kommer med i sin helhet og ikke blir delt tversover – selv om det innebærer at kraftledning vil skjære gjennom verneområdet. Myra er av de største i dette området og må også antas å ha verdier knyttet til vilt. Et furudominert område i øst vil også være interessant å inkludere både av arronderings- og terrengmessige grunner, selv om dette synes å være en frøtrestilling fra 60-åra. Det gjelder hele østhellinga av Tretjernshaugen ned til bekken fra Tretjern. Skogen har stor aldersspredning.

Av rent arronderingsmessige grunner bør det også inkluderes et lite ungskogfelt som spisser inn langs vestsida av Mær-ramyra (sørligste del av bestand 103).

Andre inngrep

Utover nevnte skogbruksinngrep går det kraftlinje langsetter søndre halvdel av Hatteråsmyra. Den danner grense for sørsida av tilbudsområdet, men er her foreslått inkludert over en kort strekning for å få med et større areal av eldre skog. Ingen vei går inn i området, og det er minimalt med grøftingsinngrep, bare observert i moderat grad i nordenden av Mær-ramyra.

I et større skogsområde her går hver sesong ca 1000 beitedyr; et titalls kjøttedyr av storfe og resten sau. Disse foretrekker stort sett mer gras- og urterike deler av skogområdene, inkludert gamle setervoller. De har uansett ingen negativ innvirkning på den aktuelle vegetasjonen.

Det er lite ferdsel av turgåere, og det meste er nok konsentrert til en nyere, merket sti gjennom midtre og nordlige del av området.

Vurdering og verdisetting

Området vurderes å ha regional verdi (**). Spesielt den nordlige delen har en dødvedmengde som ligger godt over gjennomsnittet for lavereliggende granskog på Østlandet. Lokalt er det stor konsentrasjon av dødved. Skogen her har kommet langt i å restaurere seg mot en naturskog med variert sijkning og mye dødved. Det ble også registrert flere interessante arter, inkludert en sårbar (VU)-art.

Hele den lavereliggende regionen med sur berggrunn mellom Oslofjorden i vest og svenskegrensa i øst er jevnt over sterkt påvirket av moderne skogsdrift og med få sammenhengende gammelskogsområder. Hatteråsen representerer derfor også et interessant potensielt verneobjekt med sin størrelse og sammenhengende gammelskog. Også på de sørlige og midtre arealer er det trær av til dels av høy alder, og det er også her potensial for en restaureringsprosess mot mer naturskog på ikke altfor lang sikt.

I tillegg til de botaniske og mykologiske verdier skissert ovenfor har området også viktige kvaliteter med hensyn til vilt.

I nevnte region med lite vernet barskog vil det være av spesiell verdi å oppnå et størst mulig areal. Det vil derfor være av faglig interesse å få utvidet det foreslåtte arealet, slik at også en del hogstklasse 4-skog kommer med. I nord og sørvest er dette skog som ikke er flatehogd i nyere tid. I sørvest oppnår samtidig en gevinst ved at Hatteråsmyra, som er ca 1,7 km lang, kommer med i sin helhet og ikke blir delt tversover – selv om det innebærer at kraftledning vil skjære gjennom verneområdet. Myra er av de største i dette området og må også antas å ha verdier knyttet til vilt. Et furudominert område i øst vil også være interessant å inkludere både av arronderings- og terrengmessige grunner, selv om dette synes å være en frøtrestilling fra 60-åra. For nærmere avgrensning av mulige utvidelser, se kapittel om avgrensning.

Det var bedt om vurdering av to alternativer, med (I) og uten (II) den nordlige delen (der kjerneområdet ligger), som ble lagt til i tilbudet i etterkant. Som skissert tidligere, er det den nordlige delen som isolert sett har klart høyest kvalitet. Det er dermed helt avgjørende at det er alternativ II som eventuelt velges, der den nordlige delen med særlig stor biologisk verdi kombineres med den sørlige gammelskogen til en større helhet, og gjerne også med de her foreslåtte tilleggsarealer.

Relatert til mangelanalysen kan gjøres følgende vurdering: I forhold til moderne flatehogstingrep representerer storparten av arealet et relativt stort og i stor grad intakt gammelskogsområde i sørboreal sone. Ser vi på en representativ fordeling av skog i verneområdene i forhold til vegetasjonssoner, er det særlig for denne sonen en påfallende underdekning (Framstad et al. 2002: 36). Mens omkring 24 % av det norske skogarealet befinner seg i denne sonen, er bare 2 % av det vernet skogarealet her. Tallene kan ha endret seg noe, men neppe i vesentlig grad.

Tabell: Kriterier og verdisetting for kjerneområder og totalt for Hatteråsen. Ingen stjerner (0) betyr at verdien for kriteriet er fraværende/ ubetydelig. Strek (-) betyr ikke relevant. Se ellers kriterier for for verdisetting i metodekapittelet.

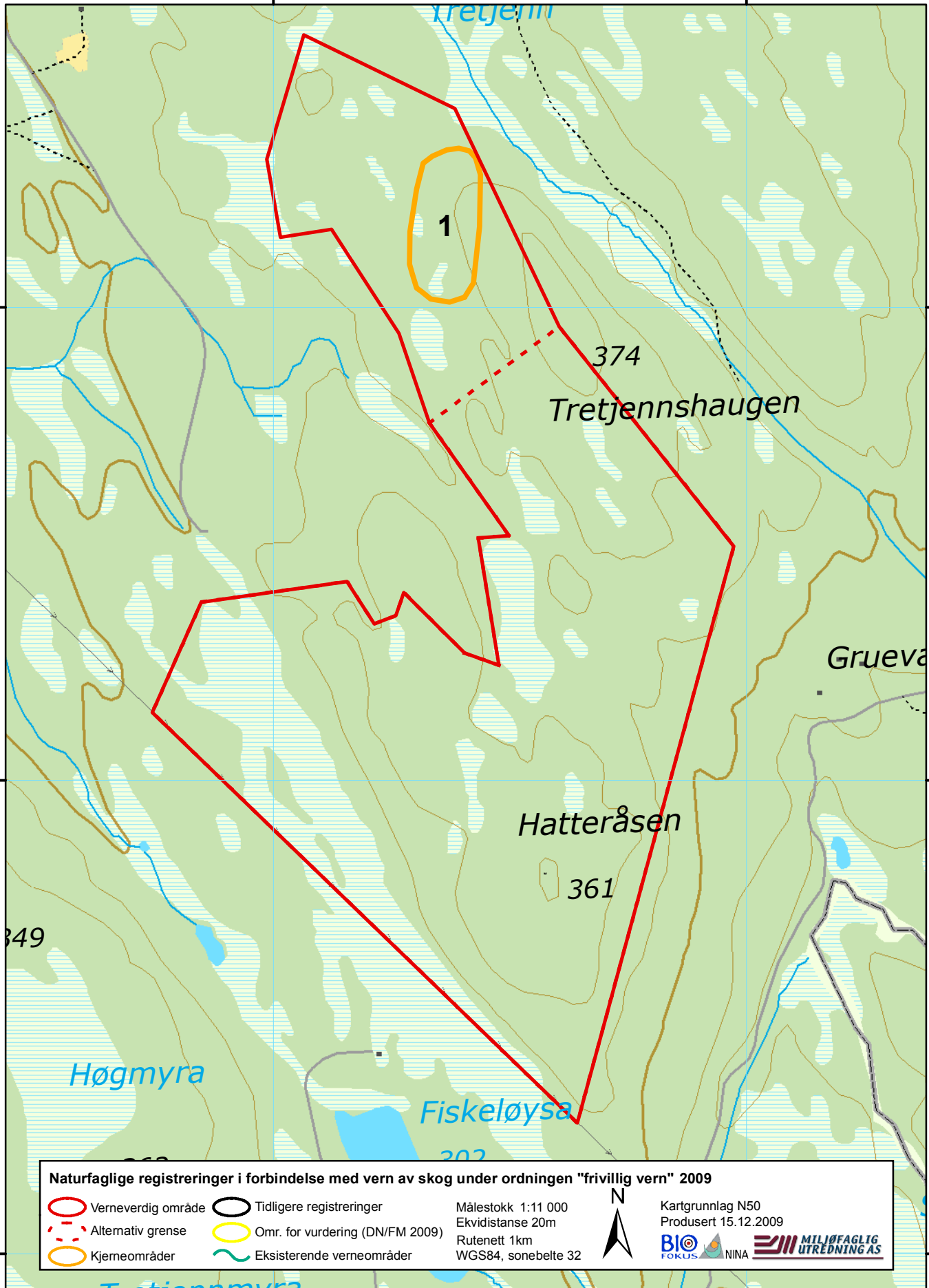
Kjerneområde	Urør- het	Død- ved meng- de	Død- ved kont.	Gamle bar- trær	Gamle løvtrær	Gamle edel- løvtrær	Tre- slags- fordeling	Varia- sjon	Tre- slags- varia- sjon	Vegeta.- varia- sjon	Rik- het	Arter	Stør- relse	Ar- ron- der- ing	Sam- let verdi
1 Tretjern S	***	***	**	***	?	—	*	**	—	—	*	**	—	—	***
Totalt for Hat- teråsen	***	**	**	**	*	—	*	*	*	**	*	**	**	**	**

Referanser

Bratli, H., Larsen, B. H. & Gaarder, G. 2005. Biologisk mangfold i Eidsvoll kommune. NIJOS Rapport x-2005

Framstad, E., Økland, B., Bendiksen, E., Bakkestuen, V., Blom, H. og Brandrud, T.E., 2002. Evaluering av skogvernet i Norge. Fagrapport 54, NINA. 146 s.

Moen A. 1970. Myrundersøkelser i Østfold, Akershus, Oslo og Hedmark. Rapport i forbindelse med Naturvernårets landsplan for myrreservater og IBP-CT-Telmas myrundersøkelser i Norge. Universitetet i Trondheim, Det Kgl. Norske Videnskabers Selskap, Museet, Trondheim. Rapport 89s.

Bilder fra området Hatteråsen

Fra det dødvedrike kjerneområdet i nordlige del Foto: Egil Bendiksen

“Søylehallskog” i vesthellinga av Hatteråsen (blåbærgranskog) Foto: Egil Bendiksen

Fattig sumpskog i den nordlige delen av området Foto: Egil Bendiksen

Lyngfuruskog i Tretjennshaugen Foto: Egil Bendiksen